

XƏYAL HƏQİQƏTLƏ QOVUŞANDA

Xalq yazıçısı Elçinin bədii əsərləri daima həm milli ədəbi prosesə, həm də teatr prosesinə intensiv təsir göstərmişdir. Dramaturqun Akademik Milli Dram Teatrında tamaşaya qoyulan "Ah, Paris... Paris...", "Mənim ərim dəlidir", "Mənim sevimli dəlim" pyesləri çağdaş teatr sənətimizdə uğurlu hadisələr kimi qiymətləndirildi. Elçinin son zamanlarda teatrda maraqlı səhnə həllini tapmış "Poçt şöbəsində xəyal" əsəri də rəğbətlə qarşılanmışdır.

Pyesdə əsas İdeya insan və onun mənəvi - əxlaqi təbəddülatlarıdır. Tamaşanın estetik cəhətdən yüksək səviyyədə alınmasında quruluşçu rejissorun və aktyor heyətinin gərqi əməyi olmuşdur. Rejissor Mehriban Ələkbərzadənin quruluşu və aktyorların oyunu əsərin ideya məzmununun və psixolojisinin açılmasına imkan verir. Əsərin aktuallığı orasındadır ki, müəlliflər insanların mənəvi aləmində baş verən təzadları göstərməyə çalışmış və bu çətin mövzunun sənətkarına həllinə müvəffəq ola bilməşlər. "Poçt şöbəsində xəyal" pyesi şəxsiyyətin mənəvi mübarizələrinin psixoloji çalarlarını, fərdin yaşadığı mühiti və öz xəyalında qurduğu aləmlə təkbətək düşüncələrini əks etdirir. Əsas hadisələr poçt şöbəsində cərəyan edir. Hadisələrin ümumi axanında bütün obrazların mənəvi - əxlaqi keyfiyyətləri aşkarlanır. Bu adamların hər birinin "öz dünyası" var. Və tamaşa boyu bu obrazların "iç dünyası" səhnə şərhində ön plana çəkilir. Tamaşanın uğurlu alınmasında peşəkar aktyor ansamblının xidməti olduqca böyükdür. Poçt şöbəsinin müdiri yoldaş Tək rolunda xalq artisti Səyavuş Aslan obrazın daxili aləmini və xarakter cizgilərini məharətlə ifa edir. O, obrazın düşdüyü məqamlardakı psixoloji xüsusiyyətlərini ustalıqla açır. Tamaşa boyu o, haldan-hala düşür: bəzən zabitəli, bəzən yazıq, bəzən qorxaq, bəzən isə yaltaq vəziyyət alır. Ədilənin "çox yuxarılarda oturan Məlikməmmədov"undan ehtiyatlanır və onunla münasibətində mülayimləşir. Xəstəxanada özünə gələn yoldaş Təkin ilk sözü bu olur: "Baba, kolxoz atının vəziyyəti necədir?" - deməklə guya ictimai əmlakla maraqlandığını bildirir. Baba obrazı Məcnun Hacıbəyovun ifasında maraqlı səhnə həllini tapa bilməmişdir. (Baba mürdəşirdir, məsciddə ölü yuyur). O, ikiüzlüdür, yoldaş Təkin fikrincə "nadürrüst adam Mır. Baba yuduğu cənazələrin paltarlarını oğurlayıb satır. Bəzən o, yoldaş Təki - S.Aslanı əsəbiləşdirir. Onların bu vəziyyətə düşməsi isə tamaşada təbii gülüş yaradır. Aktyor özünəməxsus ifa tərzilə tamaşaçıya xoş ovqat yaratmağa müvəffəq olur. Ədilə - Bəsti Cəfərovanın ifasında güclü görünür. Aktyorun obrazın xarakterinə uyğun bütün hərəkətləri təbii. Aktrisa obrazı dərinləndirir, bütün varlığı ilə yaşayır. Yaşadığı həyat Ədilə - Bəsti Cəfərova üçün olduqca cansıxıcıdır. "Eyni küçə, eyni səki, eyni binələr; eyni tinlər, eyni tanış sifətləri hər gün, hər gün..." O, daima uğursuz həyatı barədə düşünür. Ədilə üçün yaşadığı həyat - həyat deyil. Onu əhatə edən adamlar maraqsız və miskindir. Dramaturq qəhrəmanının düşüncəsini, xarakterini, hərəkətini, hiss və duyğularını obrazın öz dilində üzə çıxarır: "Niyə həyat mənim üçün bu qədər boş keçir? Adam nə qədər xəyala dalar? Adam nə qədər özü-özü ilə danışar? Nə vaxta qədər yalnız öz xəyalında, xəyalən qurduğu aləmdə xoşbəxt olar?". Temperamentli ifa tərzilə və plastika Bəsti Cəfərovanın yaratdığı Ədilə obrazının təbiətini gözəl ifadə edir. Ədilənin xəyal vasitəsilə Kişi - Rəhim Məlikovla görüşü onun psixoloji məqsədinin açılmasına bir açar rolunu oynayır. Bu adam onun üçün ən doğma və munis bir həmdəmdir. Rəhim Məlikovun yaratdığı xəyali Kişi obrazı tamaşanın ümumi ovqatına bir tamlıq gətirir. O, səhnədə Ədilə ilə təkbətək görüşür. Bu görüşdən heç kimin xəbəri olmur. Ədilənin xəyalındakı bu şəxs mənəvi təmizdir, həyatda insanlara xeyirxahlıq diləyir. Bütün münasibətlərdə, təmizliyə üstünlük verir. Qəhrəmanın mənəvi-psixoloji aləminin,

tərəddüdlərinin və əxlaqi xüsusiyyətlərinin açılmasında Kişi obrazının təbiiliyi diqqəti daha çox cəlb edir. Kişi obrazı Ədilənin daxili aləminin görünməsində uyarlı bir adam kimi təsvir edilmişdir.

Cəfər Nəiniq Kamalın yaratdığı **Xəlil** obrazı mənəviyyatca yoxsul bir adamdır. Onun obrazın xarakterinə uyğun xisləti, danışıqı, yalvarışı və hərəkətləri canlı görsənir və tamaşaçı bu vəziyyətə gülür. Ədib evdən gedərkən Xəlilin: "Əgər, əgər sən mənə... xəyanət etmisənsə, mən, mən bunun üstündən keçərəm" və yaxud "istəyirsən həftədə iki gün evə gəlmə" – sözləri tamaşaçıya ona qarşı dərin ikrah hissi oyadır. Bütün bunlar aktyorun ifasında təbii alınır. Gülzar obrazının ifaçısı Firəngiz Mütəllimova bu rolu sevərək oynayır. O, özü barədə heç nə düşünmür. Ömrünü boş-boşuna keçirir. Aktrisa Gülzarın mənəvi aləminin açılmasına çalışır, bircə, nail olur.

Hicran Nəirovanın ifasında Züleyxa obrazı ismət və həyatdan uzaq bir qadın təsiri bağışlayır. O arzu edir ki, kaş "bir əri olaydı". Buna isə nail ola bilmir. Əsərdəki qəhrəmanların hərəsinin öz xarakteri var: "Yoldaş Təkin riyakar sözləri Babanın murdar sifəti, Zulya ilə Gulyanın miskin qayğıları, Xəlilin bir qara qəpiyə dəyməyən arzuları". Ədib üçün bu adamlar dünyanın ən bədbəxt məxluqlarıdır. Çünki onların heç bir arzusu və xəyalı yoxdur. Bu "qəhrəmanlar" düşünməyi bacarmayan, günlərini mənasız keçirən, həyatın eyniyyətindən bezikən insanlardır.

Pyesdə ən maraqlı yerlərdən biri Ədibnin tanıdığı və ünsiyyətdə olduğu adamlarla Kişini tanış etməsi səhnəsidir. Kişinin - Ramiz Məlikovun bu adamlara "həyatınız boyu ən dəyərli hesab etdiyiniz bir hadisəni danışınız" fikrinə poçt şöbəsinin müdiri yoldaş Tək - S.Aslan xəstəxanada özünə gələn kimi kolxoz atının vəziyyəti ilə - ictimai əmlakla maraqlandığını söyləyir. Baba - M.Hacıbəyov həyatda yoldaş Təkə rast gəlməsini, ondan atalıq qayğısı görməsini, Xəlil Ədilə ilə evlənməsini və şöbə müdirinə soyadı ilə deyil, adı ilə müraciət etməsini, Gülzar və Züleyxa isə "başdan-başa bir heçik, boşdur bütün ömrümüz" – deyərək öz fikirlərini bildirirlər. Kişi - R.Məlikov isə ayrılıqda hər obrazın fərdi simasızlığını onların üzünə deyir. Məlum olur ki, yoldaş Tək müharibə vaxtı özünü xəstəliyə vurub cəbhəyə gəlməyib. Baba yuduğu cənazələrin paltarlarını oğurlayıb satır. Arzulayır ki, yoldaş Tək tez öləydi, yerinə müdir keçəydi. Xəlil "Siz Ədilənin yolunda öz həyatınızı qurban verərsiniz?" sualından qorxur və kəkələyir, sağollaşmadan çıxıb gedir. Gülzar və Züleyxa isə "Bizim ciddi danışmağa hüququmuz yoxdur. Görək gizləmək özümüz özümüzdən" cavabını verirlər.

Ədilə üçün sevdiyi oğlanlar yalnız onun xəyalında idilər. Onun üçün həyatda istədiyi adam yox idi. Rast gəldiyi adamların mənəviyyatsız mühiti daim onu sıxır. Əslində o, özünü yaxşı adamlardanı təcrid etmişdir. Ədilə ərizə yazaraq işdən çıxır. Əslində o, başa düşmədiyi və dərk edilmədiyi bir mühitdən uzaqlaşır. "Daha məqsədəuyğun bir müəssisədə işləməyə" gedir. Ədibnin mənəvi ucalığa çatması gerçəkləşməmiş qalır. Ümid doğuran isə o olur ki, rejissor Mehriban Ələkbərzadə tamaşanı nikbin bir inamla bitirir və tamaşaçılar qəhrəmanın taleyinin aydın sabahına inanır. İnanır ki, o, xəyalında ideallaşdırdığı insanlarla qovuşacaq.

Aktyor heyəti istər dramaturqun remarkasında, istər rejissorun səhnə yozumundakı bütün "gizli" nüansları açıqlamaqla Elçin dramaturgiyasının psixoloji qatlarının açılmasına müvəffəq ola bilmişlər.

Rəssam Tahir Tahirov və Ağarəhim Əliyev tamaşanın ideyasına uyğun məzmunlu tərtibat veriblər. Bəstəkar Səyavuş Kəriminin bəstələdiyi musiqi tamaşanın psixoloji ovqatına uyğundur.

"Ədəbiyyat qəzeti", 25 may 2001-ci il